

NOTA BELEIDSAANBEVELINGEN

**van de themagroep
*‘Regulier onderhoud van landschappelijke en
recreatieve infrastructuren op het platteland’***

**voor het bestuurlijk overleg van
dinsdag 30 september 2008**

Inhoud

1.	Aanleiding en situering.....	3
2.	Interbestuurlijk draagvlak	4
2.1	Procesverloop.....	4
2.2	Draagvlak.....	4
2.3	Leeswijzer.....	5
3.	Afbakening thema	6
3.1	Regulier onderhoud	6
3.2	Kleine landschapselementen.....	6
3.3	Klein historisch erfgoed	6
3.4	Recreatieve randinfrastructuur	7
3.5	Gebiedsdekkend.....	7
4.	Enquête als aanzet tot beleidsaanbevelingen	8
5.	Algemene beleidsaanbevelingen	9
5.1	Knelpunt regulier onderhoud als onderdeel van een ruimere problematiek.....	9
5.2	Visie: efficiënte regie en organisatie vereisen een passend instrument	10
6.	Specifieke beleidsaanbeveling: Loket Onderhoud Buitengebied (LOB).....	11
6.1	Algemene motivatie	11
6.2	Rol van het LOB	11
6.3	Niveau van het LOB.....	12
6.4	Juridische structuur.....	13
6.5	Taken.....	14
6.6	Middelen	18
7.	Specifieke beleidsaanbevelingen inzake flankerend beleid.....	20
7.1	Vlaamse cofinanciering voor uitvoering onderhoudswerken	20
7.2	Financiering van gemeenten	20
7.3	Beheerovereenkomsten.....	21
7.4	Code voor goede praktijk.....	22
7.5	Dringend aandacht voor het niet-beschermd klein historisch erfgoed	22
8.	Bijlage 'Wie doet wat en met welke middelen worden de werken gerealiseerd?'	23

1. Aanleiding en situering

Het bestuurlijk overleg stelde het thema 'regulier onderhoud van landschappelijke en recreatieve infrastructuur op het platteland' vast op 30 januari 2006 en agendeerde de adviesvraag als volgt:

"Landschappelijke en recreatieve infrastructuur op het platteland worden meestal aangelegd op terreinen die in eigendom zijn van openbare besturen (gemeenten, provincie, Vlaams Gewest, polderbesturen, ...).

Naast de aanlegkosten van dergelijke infrastructuur is er ook de beheerskost, die jaarlijks dient gedragen te worden door deze besturen. In de praktijk begint in sommige regio's de beheerskost de bepalende factor te zijn voor het al dan niet uitvoeren van inrichtingswerken. Tegelijkertijd zijn lijnvormige infrastructuur soms in beheer van verschillende instanties, waarbij niet duidelijk is wie de coördinatie voor dit beheer moet doen.

De toenemende vraag naar recreatieve ontsluiting en landschappelijke opwaardering van het platteland kan maar worden beantwoord als er tegelijkertijd wordt gesleuteld aan een efficiënt, betaalbaar en goed gecoördineerd beheer van deze infrastructuur."

De themagroep stelde op vraag van het kabinet voor Plattelandsbeleid de problematiek scherper. Het IPO-secretariaat voerde een onderzoek uit in de vorm van een representatieve enquête. De themagroep stelde op 6 maart 2008 het eindrapport met de conclusies van de enquête definitief vast. Op vraag van de themagroep, bundelde het secretariaat de belangrijkste elementen van het totale procesverloop in een document (www.iponline.be).

De beleidsbrief 2008 'Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid' van Kris Peeters stelt dat de themagroep in 2008, o.b.v. de uitgevoerde enquête, beleidsaanbevelingen zal formuleren teneinde te komen tot een richtinggevende visie inzake landschapsonderhoud.

2. Interbestuurlijk draagvlak

2.1 Procesverloop

Het doel van het IPO is het formuleren van beleidsadviezen of beleidsaanbevelingen gericht naar de Vlaamse regering en/of het Vlaams Parlement (bvb. suggesties omtrent de herziening van wetgevende of decretale kaders).

Het begrip 'beleidsaanbeveling' wordt in het kader van het IPO gedefinieerd in de nota aan de leden van de Vlaamse Regering van maart 2005: *“een beleidsaanbeveling gaat verder dan een advies in die zin dat er een gerichte vraag of opdracht omschreven wordt die gericht is naar (een lid of meerdere leden van) de Vlaamse regering en/of (een commissie of meerdere commissies van) het Vlaams Parlement.*

De themagroep voorzag ruimte en tijd voor een open debat. De leden formuleerden eigen accenten, prioriteiten, aandachtspunten of inzichten. Op basis van deze gedachtenwisseling kwam een werktekst tot stand. De themagroep verfijnde de tekst op de vergaderingen van 22.04.2008 en 26.05.2008.

De leden van de themagroep dienden tot 13.06.2008 schriftelijk amendementen in bij het voorontwerp van beleidsaanbevelingen. De themagroep besprak de amendementen op de vergaderingen van 30.06.08 en 20.08.08 en delibereerde de inhoudelijke opmerkingen.

2.2 Draagvlak

De meerderheid van de leden van de themagroep¹ onderschrijven deze beleidsaanbevelingen.

De thema-experten, afgevaardigd door zowel de Minaraad als Natuurpunt, formuleren tegen de achtergrond van een ruimere beleidscontext een aantal kanttekeningen bij de voorliggende beleidsaanbevelingen.

- De **Minaraad** behandelde de beleidsaanbevelingen tijdens het bureau van 12.06.2008. De Minaraad wenst allereerst te wijzen op de talrijke strategische elementen die aan bod komen in de beleidsaanbevelingen. Het gaat dan onder meer over de toekomstige rol van de regionale landschappen, de invulling van het plattelandsbeleid, de rol van het plattelandsbeleidsplan en de inzet van diverse financiële instrumenten.

De 13 beleidsdomeinen kregen elk hun strategische adviesraad, zo ook het beleidsdomein Landbouw en Platteland. De Minaraad verwijst uitdrukkelijk naar de huidige taakstelling van de strategische adviesraden. In de nota aan de leden van de Vlaamse regering betreffende de oprichting van het IPO (dd. 22.03.2005) werd uitdrukkelijk gesteld *“Het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg betreft in eerste instantie een overlegorgaan dat beleidsaanbevelingen en adviezen formuleert die gericht zijn op het Vlaamse beleid. Het gaat niet om een geïnstitutionaliseerd orgaan. Het is tevens niet de bedoeling om advies te verlenen in het kader van lopende besluitvormingsprocedures. Daar zijn onder meer de strategische adviesraden voor bevoegd. In die zin neemt het IPO als dusdanig geen taken over van bestaande structuren.”*

In het verleden bracht de Minaraad reeds diverse adviezen uit over de regionale landschappen. De Minaraad heeft hierbij meermaals aangedrongen op een grondige evaluatie en bijsturing van het instrument regionale landschappen (zie onder meer het advies van 22.11.2005 *betreffende de verlenging van de definitieve erkenning van zeven regionale landschappen*² en het advies van

¹ Voorzitter Lambert Schoenmaekers (Regionaal Landschap Kempen en Maasland) en leden Jan Verroken (Regionaal Landschap Dijleland), Dirk Cuvelier (Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels), Els Hofkens (Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed – Stedenbouwkundig Beleid en Onroerend Erfgoedbeleid), Alex Verhoeven (VVSG), Koen Vanheukeleom (Boerenbond), Bertrand Delophem (Landelijk Vlaanderen), Steven Clays (Trage Wegen), Wouter Vuylsteke (VVP, provincie West-Vlaanderen), Patricia Declercq (Departement Landbouw en Visserij), Saar Claeys (Toerisme Vlaanderen).

² Knelpunten ten aanzien van regionale landschappen als instrument voor draagvlakvorming:

- (1) Er is nood aan een duidelijker definiëring van de taakstelling van de regionale landschappen. Er is nood aan inhoudelijke afbakening van de doelen en taken van de regionale landschappen. Er is nood aan inhoudelijke afstemming tussen de verschillende doelen en taken van de regionale landschappen.
- (2) Er is nood aan een verduidelijking van de rol van regionale landschappen ten aanzien van andere draagvlakinstrumenten zoals bosgroepen, natuurverenigingen.
- (3) Er is nood aan een analyse van de compatibiliteit van de verruimde taken en doelen met het Natuurdecreet en het besluit.

28.06.2007 over de werking van de regionale landschappen). Ook de beleidsbrief voor leefmilieu 2006 kondigde de evaluatie en bijsturing van het instrument “regionale landschappen” aan. Tot op heden is deze hervorming niet doorgevoerd. De juridische knelpunten blijven bestaan.

De beleidsaanbevelingen zijn waardevol maar in eerste instantie dient een maatschappelijk gedragen oplossing te worden gezocht voor het juridisch kader van de regionale landschappen. Een hervorming van de regionale landschappen staat voorop. De inhoud van deze beleidsaanbevelingen zou een onderdeel kunnen zijn van die hervorming.

Natuurpunt sluit zich aan bij deze bemerkingen.

2.3 Leeswijzer

De tekst is opgebouwd rond een algemene en enkele specifieke beleidsaanbevelingen. Na een beknopte beschrijving van de huidige toestand (waar bevinden we ons nu?) wordt de gewenste toestand of de beleidsaanbeveling op zich geformuleerd (waar willen we naar toe?).

Eerst wordt het thema afgebakend en worden de conclusies van het onderzoek van het IPO-secretariaat beknopt weergegeven.

De algemene beleidsaanbeveling omvat vervolgens de visie van de themagroep als aanzet tot de specifieke beleidsaanbevelingen. De themagroep motiveert haar toespitsing op de regie van het regulier onderhoud.

De specifieke beleidsaanbevelingen omvatten instrumenten die deze visie in de praktijk kunnen omzetten. Concreet wordt het instrument ‘Loket Onderhoud Buitengebied’ voorgesteld. De themagroep ziet dit niet als enige oplossing voor het probleem en formuleert daarom ook enkele essentiële aanbevelingen inzake flankerend beleid (Vlaamse cofinanciering voor uitvoering onderhoud, gemeentelijke financiering, beheerovereenkomsten, code voor goede praktijk en extra aandacht naar klein historisch niet-beschermd erfgoed).

- (4) Er is nood aan een strategisch onderbouwde visie op de regionale landschappen.
- (5) Er is nood aan een verduidelijking van de regionale landschappen als keurmerk. Dit impliceert ook dat er een uitspraak wordt gedaan over de potentiële werkingsgebieden van regionale landschappen.
Knelpunten ten aanzien van regionale landschappen als interbestuurlijk instrument:
- (6) Er is nood aan een sterke aansturing van regionale landschappen door de Vlaamse overheid.
- (7) Er is nood aan een herdefiniëring van de rol van de Vlaamse overheid en de verschillende betrokken administraties. Dit zowel op het niveau van de sturing, de mate van controle en de inhoudelijke afstemming.
- (8) Er is momenteel een spanningsveld tussen de ruimere taakstelling van de regionale landschappen en de exclusieve rol van de afdeling Natuur inzake erkenning en controle.
- (9) Er is nood aan een evenwichtige afstemming van de taakstelling van gemeenten en provincies in het instrument van regionale landschappen.
- (10) Er is nood aan de uitklaring van de adviesrol van de Mineraad en andere adviserende instanties.

3. Afbakening thema

Het landschapsonderhoud dekt een ruime lading. Conform de opdracht die aan de themagroep werd toevertrouwd, bakende de themagroep het thema 'regulier onderhoud van landschappelijke en recreatieve infrastructuur op het platteland' af.

Oorspronkelijk werd van start gegaan met de term 'landschappelijke en recreatieve infrastructuur'. De themagroep vond deze term nogal verwarrend en koos voor het meer eenduidige begrip 'landschappelijke infrastructuur'.

Deze term wordt (naar analogie met het uitgevoerde onderzoek) geoperationaliseerd en vertaald in drie goed te omschrijven of te definiëren begrippen: kleine landschapselementen, klein historisch erfgoed en recreatieve randinfrastructuur.

De themagroep formuleert vervolgens definities voor de meest centrale begrippen van het beleidsthema:

- regulier onderhoud;
- kleine landschapselementen;
- klein historisch erfgoed;
- recreatieve randinfrastructuur;
- gebiedsdekkend.

De opsommingen in onderstaande begripsomschrijvingen zijn niet limitatief.

3.1 Regulier onderhoud

De gangbare, cyclisch of regelmatig terugkerende, (onderhouds)werken die nodig zijn om een object, behorende tot de landschappelijke infrastructuur, in goede staat te bewaren of zich te laten ontwikkelen zodat het voldoet aan de (gebruiks)functies waarvoor het is bedoeld.

Voorbeelden zijn het jaarlijks of twee jaarlijks snoeien van hagen, het cyclisch knotten (bvb. om de 5, 7 of 10 jaar) van bomen en houtkanten, de regelmatige onderhoudscontrole en werken aan picknickplaatsen, controle en onderhoud van wegwijzers voor wandelingen, het maaien van bermen of wandelpaden volgens bepaalde cycli geënt op een bepaalde doelstelling of gebruik, etc.

Deze beleidsaanbevelingen richten zich in eerste instantie op het regulier onderhoud op openbaar domein (afdwingende aanbevelingen gericht op overheden) en in tweede instantie op het regulier onderhoud op privaat domein (stimulerende aanbevelingen gericht naar particulieren).

3.2 Kleine landschapselementen

Kleine landschapselementen (KLE) zoals houtkanten, hagen, poelen, boomgaarden, alleenstaande bomen, markante bomengroepen, bomenrijen, onverharde veld-, bos- en kerkenpaden, bermen (minstens langs fiets- en wandelpaden), tumuli, etc.

3.3 Klein historisch erfgoed

Klein historisch erfgoed (KHE) zoals kleine elementen en constructies, geïsoleerd of deel uitmakende van een geheel, die van belang zijn voor de kwaliteit van de leefomgeving, een volkskundige, historische of esthetische waarde hebben, als referentie dienen voor de bevolking van een buurt of wijk, of bijdragen tot het gevoel van een plaatselijke bevolking tot een bepaalde plek te behoren, zoals: fontein, kiosken, pompen, putten, kruisen, calvaries, veldkapellen, standbeelden, wegwijzers, schandpalen, grenspalen, mijlpalen, lantaarnpalen, uurwerken, klokkenspelen, zonnepalen, hekkens, omheiningmuren, luifels, graven, herkenningstekens van merkwaardige gebeurtenissen uit het verleden, balies, straatmeubilair, waterkunstwerkjes, bakhuizen, houtskeletbouw, koetshuizen, oranjerieën, priëlen, ijskelders (opsomming

cfr. BVR van 14 april 2000 tot bepaling van de vergunningsplichtige functiewijzigingen en van de werken, handelingen en wijzigingen waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning nodig is; art.3. 8°).

3.4 Recreatieve randinfrastructuur

Recreatieve randinfrastructuren (RRI) betreffen alle randinfrastructuren die de leesbaarheid en de beleefbaarheid van het landschap ondersteunen of versterken. Het betreft picknickplaatsen, rustbanken, fiets-, ruiters- en wandelpaden, uitkijkpunten of –torens, informatiepanelen langs fietspaden en wandelwegen, wegwijzers van fiets- en wandelpaden, zogenaamde leerpaden. Het betreft geen sportinfrastructuur zoals voetbalvelden, tennisvelden, etc.

3.5 Gebiedsdekkend

Het volledige buitengebied (binnen het werkingsgebied van de instantie/organisatie) of de contramal van de stedelijke gebieden zoals afgebakend in de ruimtelijke structuurplanning. Niet alle stedelijke gebieden zijn op dit moment afgebakend. De geest van dit begrip geeft aan dat we in deze niet praten over het regulier onderhoud in de stedelijke agglomeraties.

Gezien momenteel een afbakening van het platteland ontbreekt, wordt in deze tekst platteland omschreven als het buitengebied.

4. Enquête als aanzet tot beleidsaanbevelingen

De 6 onderstaande conclusies die de themagroep afleidde uit de enquête (van 24 representatieve actoren die bevroegd werden over dit thema), vormen de aanzet voor de beleidsaanbevelingen:

- De uitvoering van het regulier onderhoud gebeurt versnipperd door verschillende instanties;
- De opname³ en realisatie van het regulier onderhoud gebeurt ten dele gebiedsdekkend binnen het eigen werkingsgebied, en verre van gebiedsdekkend daarbuiten;
- Daar waar het regulier onderhoud gebeurt, gebeurt het matig tot behoorlijk efficiënt met veel vormen van samenwerking;
- Geen van de 3 onderzochte aspecten (kleine landschapselementen, klein historisch erfgoed, recreatieve randinfrastructuur) komt uit de enquête als totaal opgelost;
- Er zijn territoriale verschillen te bespeuren inzake de uitvoering en de regie van regulier onderhoud;
- Er is duidelijk vraag naar een betere regie, meer coördinatie en visie, alsook naar financiële middelen ter uitvoering van het onderhoud.

Vervolgens stelt de themagroep zich de volgende vragen:

- Wat wil Vlaanderen bereiken?
- Welke instrumentenbox is daarvoor nodig?
- Is daar een decretaal kader voor nodig of niet?

³ De opname van het regulier onderhoud betekent in deze nota het nemen van initiatief om tot onderhoudswerken of de organisatie ervan over te gaan. De realisatie van het regulier onderhoud betekent in deze nota het uitvoeren van de onderhoudswerken.

5. Algemene beleidsaanbevelingen

5.1 Knelpunt regulier onderhoud als onderdeel van een ruimere problematiek

5.1.1 Huidige situatie

Het knelpunt inzake regulier onderhoud staat niet op zich maar is een onderdeel van een ruimere problematiek, zoals hieronder geschetst.

De themagroep wijst op de huidige afstand tussen beleid en praktijk. Verscheidene beleidsinstrumenten voor het bestemmen en inrichten van de ruimte bestaan voor het gehele grondgebied van Vlaanderen. Een gebiedsdekkend instrumentarium voor alle aspecten van het beheer bestaat echter niet. Er worden weinig of onvoldoende middelen voorzien voor het daadwerkelijke beheer ten gevolge van de bestemmings- en inrichtingsplannen op het terrein. Dit betekent dat veel afspraken die werden gemaakt in beleidsplannen niet worden nageleefd of beter, niet kunnen nageleefd worden. Voorbeelden hiervan zijn de lange tijdspanne vooraleer men kwam tot een nieuwe regeling voor beheerovereenkomsten. Er zijn de vertragingen op de afbakening van het buitengebied en haar structuurbepalende elementen (de natuurlijke- en agrarische structuur).

Dit leidt tot een gevoel van malaise en demotivatie bij de actoren die actief zijn op dit terrein. Dit heeft gevolgen voor het regulier onderhoud. De jarenlange onzekerheden over de beheerovereenkomsten en de beperkingen van dat systeem bewerkstelligen niet de verwachte revival van het onderhoud van kleine landschapselementen.

Er is ook de eerder beperkte actieradius van een instrument als natuurinrichting. In natuurinrichtingsprojecten is het bijvoorbeeld mogelijk om gebiedsgericht ook het *achterstallig* onderhoud van bestaande landschappelijke infrastructuur op te nemen (mits een duidelijke ecologische doelstelling), vooraleer er weer sprake kan zijn van *regulier* onderhoud. Natuurinrichting kan los van een natuurrichtplan worden ingezet. Tot op heden is 1000ha van de Vlaamse oppervlakte ingericht met behulp van dit instrument. Een aantal projecten is nog in voorbereiding.

Bovendien is de bevoegdheid inzake het beheer van landschappelijke infrastructuur niet eenduidig toe te wijzen aan één beherende instantie. Daarenboven zijn de verschillende verantwoordelijkheden van bvb. de gemeentebesturen gevat door meerdere wetten en bepalingen zoals het gemeentedecreet, de gemeentewet, het burgerlijk wetboek over het openbaar domein, de bijzondere wet op de hervorming van de instellingen van 1980 en de wet van 1841 over de buurtwegen. Een groot deel van de open ruimte en het buitengebied is in privaat bezit. Naast de algemeen geldende bepalingen inzake milieu-, stedenbouwkundige en natuurvergunningen, gelden er geen algemene bepalingen voor het beheer van eigendommen. De onduidelijkheid in bevoegdheden, de autonome bevoegdheid van eigenaars en een algemene vermindering van het maatschappelijk nut van landschappelijke infrastructuur stimuleren het kwalitatief beheer ervan niet.

5.1.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

5.1.2.1 Beleid met praktijk verbinden

In het kader van deze ruimere problematiek beveelt de themagroep aan om beleid en praktijk beter op elkaar aan te sluiten. De themagroep beveelt een effectievere en vlottere vertaling van de visie van de bestaande beleidsplannen naar de concrete uitvoering van het regulier onderhoud op het terrein aan. Dit betekent bijvoorbeeld meer middelen voor Strategische Open Ruimte projecten, voor de grondenbank en het gemeentelijk open ruimte beleid.

Dit zal in het buitengebied meer zekerheid bieden aan het voortbestaan van de landschappelijke infrastructuur en de (maatschappelijke) waardering ervan aanwakkeren. Uiteindelijk zal meer consistentie in het beleid ook het onderhoud ten goede komen en een stimulans zijn voor de actoren die nauw betrokken zijn bij het onderhoud.

Het sluitstuk van dit alles is een meer adequate handhaving van onder andere de voorschriften inzake beschermde landschappen, de natuurvergunning en de verordenende bepalingen van de plannen van aanleg.

5.1.2.2 Focus op de regie van het onderhoud

Waar wil Vlaanderen naartoe met de zorg voor het buitengebied en meer bepaald de landschappelijke infrastructuren die het mee vorm geven en ontsluiten? Wat wil Vlaanderen op dit vlak bereiken?

Het bestuurlijk overleg van 13.12.2007 stelde voor dat de themagroep bij de opmaak van beleidsaanbevelingen zich sterk zou moeten toespitsen op de regie die nodig is om te komen tot een effectief en efficiënt regulier onderhoud.

Vertrekkende vanuit deze stelling, de conclusies van het enquêteonderzoek én de eigen bevindingen, formuleert de themagroep duidelijk de nood aan een geïntegreerde visie en spitst zich in deze nota vooral toe op de vraag met welke aanpak een efficiënte regie tot stand kan komen. De rol van Vlaanderen zou er moeten in bestaan om deze aanbevelingen te faciliteren.

De themagroep geeft een eerste aanzet tot visie vanuit haar werking binnen het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg en focust op de regie en organisatie van het regulier onderhoud.

5.2 Visie: efficiënte regie en organisatie vereisen een passend instrument

Het bestuurlijk overleg van 20.01.2006 formuleerde:

“De toenemende vraag naar recreatieve ontsluiting en landschappelijke opwaardering van het platteland kan maar worden beantwoord als er tegelijkertijd wordt gesleuteld aan een efficiënt, betaalbaar en goed gecoördineerd beheer van deze infrastructuur.”

De visie van de themagroep:

‘Als Vlaanderen het beheer van deze landschappelijke en recreatieve infrastructuur op een efficiënte en effectieve wijze wil organiseren, dient dit te gebeuren via een instrument op bovengemeentelijk⁴ niveau dat zoveel mogelijk ingebed wordt in bestaande samenwerkingsverbanden.

Dergelijk instrument zal de organisatie van het onderhoud op zich nemen door het uitvoeren van verschillende taken, in functie van de lokale noden: het opsporen van noden en lacunes in het regulier onderhoud, het bewerkstelligen dat het regulier onderhoud gebeurt, het sensibiliseren van de lokale bevolking, het onderling afstemmen, het delegeren of dispatchen van de uitvoeringswerken, het initiëren en/of organiseren van vorming, het verstrekken van informatie, het opvolgen van de uitvoeringswerken en het automatiseren van het zorgsysteem, etc.

Deze taken worden uitgevoerd in samenwerking met de daartoe meest aangewezen partners binnen de verschillende regio's.’

Deze aanpak zorgt voor **een opwaartse spiraal** en zal zoals hoger aangegeven een **positief effect hebben op het maatschappelijke en politiek draagvlak en direct en/of indirect ook een economische meerwaarde genereren**. Door de verschillende invalshoeken met elkaar te verbinden, worden ook meer mensen gevoelig voor de mogelijke voordelen van een buitengebiedbeleid waarbij de landschappelijke infrastructuur goed onderhouden worden.

De themagroep beveelt unaniem een instrument aan dat in hoge mate aan de vastgestelde problematiek een oplossing kan bieden.

De realisatie van dit instrumentarium vergt een duidelijk engagement en passende cofinanciering van de Vlaamse overheid.

Deze visie is te lezen als een algemene beleidsaanbeveling.

⁴ Met ‘bovengemeentelijk’ wordt in deze nota ‘gemeentegrens-overschrijdend’ bedoeld.

6. Specifieke beleidsaanbeveling: Loket Onderhoud Buitengebied (LOB)

6.1 Algemene motivatie

6.1.1 Huidige situatie

Vandaag bestaan er enkele gefragmenteerde stimulerende maatregelen voor het regulier onderhoud. De drie aspecten die hier worden behandeld - kleine landschapselementen, klein historisch erfgoed en recreatieve randinfrastructuur - vallen echter onder de bevoegdheid van verschillende ministers en verschillende bestuursniveaus. Voor de burger is het niet duidelijk bij wie hij of zij terecht kan voor wat en welke instrumenten waar kunnen worden ingezet.

Vlaanderen biedt middelen aan maar op een vrij versnipperde wijze en sectoraal beschikbaar. Als het gaat om het regulier onderhoud op voornamelijk publieke gronden zijn deze middelen kwantitatief uiterst beperkt of zelfs onbestaand.

Voorbeelden hiervan zijn het PDPO en de beheerovereenkomsten (via landbouw en alleen voor landbouwers), het landschapsbeheerplan in het kader van de bescherming van landschappen vs. de subsidies van RWO voor de landschapsteams (RWO, onroerende erfgoed). Toerisme biedt subsidies aan voor de uitrusting van wandelgebieden maar niet voor het onderhoud van de randinfrastructuur, regionale landschappen hebben in regel geen budgetten voor regulier onderhoud, wel voor achterstallig onderhoud, maar dan nog in beperkte delen van het buitengebied, etc.

6.1.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

De geledingen van de centrale overheid kunnen zich intern meer integreren. Dit volstaat echter niet. Deze overheid heeft immers lang niet alleen vat op de totale Vlaamse open ruimte.

Bovendien is de afstand tussen de centrale Vlaamse overheid en de provinciale overheden enerzijds en de lokale actoren en overheden anderzijds, te groot om daadwerkelijk slagkrachtig én met voeling met wat er lokaal leeft aan verzuchtingen en potenties, tot een beter georganiseerde regie van het regulier onderhoud te komen. Samenwerking met lokale besturen en actoren staat voorop.

De themagroep beveelt loketten aan die als regisserend 'knooppunt' opereren bij het inzetten van de verschillende subsidies en reglementeringen, afkomstig uit de sectorale beleidsvelden. Vanzelfsprekend is het zeer wenselijk dat de centrale Vlaamse en provinciale overheden zich mee afstemmen binnen deze loketten.

De voorgestelde loketten worden gevat onder het instrument met als werktitel 'Loket Onderhoud Buitengebied', afgekort tot LOB. Het instrument komt tegemoet aan de uitgangspunten van het IPO, zijnde de themafiche en de besprekingen van het bestuurlijk overleg, de bezorgdheden en principes van de themagroep en de door het secretariaat uitgevoerde representatieve enquête. Het instrument is volgens de themagroep een pragmatisch en efficiënt antwoord op de gestelde problematiek rond de organisatie van het regulier onderhoud, mits het gepaard gaat met een flankerend beleid van versterking van lokale financiële bestuurskracht.

In de volgende punten wordt concreet ingezoomd op het instrument LOB.

6.2 Rol van het LOB

6.2.1 Huidige situatie

Het regulier onderhoud van de landschappelijke infrastructuur wordt versnipperd uitgevoerd. Het gebeurt met andere woorden door een groot aantal actoren, en alles behalve gebiedsdekkend.

De themagroep benadrukt de probleemgerichte analyse (enquêteonderzoek) en de hier voorgestelde oplossing. Er is vooral vraag naar meer regie en coördinatie van het regulier onderhoud. Waar kan men terecht voor informatie en begeleiding? Naar wie kan men eventueel de gewenste uitvoering van het

regulier onderhoud delegeren? Er is behoefte aan een vorm van **doelgericht makelaarschap**, waar het regulier onderhoud wordt gedispatched. Cruciaal is de mobilisatie van de lokale overheden om zich te engageren en samen te werken rond regulier onderhoud.

6.2.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

De rol van het instrument LOB wordt puntsgewijs opgesomd:

Het Loket Onderhoud Buitengebied:

- speelt een rol bij de organisatie van het regulier onderhoud op **bovengemeentelijk** niveau. Het instrument is op te vatten als een territoriaal loket: één bovengemeentelijk adres waar, lokale besturen, organisaties en de burger terecht kunnen voor alle expertise aangaande regulier onderhoud van het landschap. Door het loket te lokaliseren op bovengemeentelijk niveau blijft de mogelijkheid bestaan om de lokale bevolking voldoende te betrekken bij de organisatie en de uitvoering van het regulier onderhoud.
- heeft 'de zorg voor het regulier onderhoud' als enige **kerntaak**.
- handelt in eerste instantie **op vraag** maar werkt ook **sensibiliserend en stimulerend** op de lokale actoren. Het loket geeft van onderuit een impuls aan de eigenaars of instanties die strikt genomen verantwoordelijk zijn voor het regulier onderhoud. Vooral de hiaten in het onderhoud worden zo ook opgepakt en ingevuld.
- zorgt dat het onderhoud gebeurt en dat het efficiënt en kwaliteitsvol wordt uitgevoerd.
- **streeft naar een gebiedsdekkende opname en realisatie** van het regulier onderhoud en speelt een belangrijke **coördinerende rol** binnen de regio waarvoor zij werd aangeduid. Het loket verzorgt binnen de regio de regie en dispatcht de uitvoeringswerken. Het loket stemt de activiteiten van de verschillende actoren binnen een bepaalde regio op elkaar af en stuurt aan op complementariteit.
- **doorbreekt** zodoende de **negatieve spiraal**, zoals geschetst door het bestuurlijk overleg, en heeft een positief effect op het (zowel maatschappelijk als bestuurlijk) draagvlak voor investeringen in het onderhoud van de landschappelijke infrastructuur.
- speelt een **anticiperende en adviserende rol** als nieuwe landschappelijke infrastructuur binnen de regio worden gepland. Nieuwe landschappelijke infrastructuur die ontstaan door verscheidene bewegingen in de samenleving dienen ook vroeg of laat onderhouden te worden en vereisen veelal een technisch advies.
- ontwikkelt zelf geen nieuwe of bijkomende landschappelijke infrastructuur.
- **voert zelf geen technische onderhoudswerken uit**. Dit betekent geen aankoop van machines, geen inzet van technisch personeel, etc. Het loket is geen technische dienst. Het loket doet hiervoor beroep op de bestaande uitvoerders in de regio.
- neemt het regulier onderhoud dat reeds wordt gerealiseerd door openbare besturen ook niet over. Openbare besturen kunnen eventueel de coördinatie van het regulier onderhoud delegeren naar het loket maar blijven financieel verantwoordelijk en kunnen met het loket hierover duidelijke afspraken maken.

6.3 Niveau van het LOB

6.3.1 Huidige situatie

Veel buitengebiedgemeenten zetelen zelf in bovengemeentelijke samenwerkingsvormen en ondervinden de nood aan meer regie. Er ontbreekt op bovengemeentelijk niveau een instrument dat deze regie gebiedsdekkend op zich kan of mag nemen.

6.3.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

De loketten worden omwille van werkbaarheid en efficiëntie (afstand tot terrein en tot lokale verzuchtingen en potenties) best georganiseerd op bovengemeentelijk niveau en niet op Vlaams of provinciaal niveau. In ieder geval moet het instrument LOB voor iedere Vlaamse gemeente een valabele optie bieden.

Bovengemeentelijke loketten functioneren voldoende dicht bij het terrein om voeling te kunnen houden met alle plaatselijke actoren en lokale knelpunten en nemen tegelijkertijd voldoende afstand om regisserend te kunnen werken binnen een regio. Een betere regie resulteert in beter onderhoud en bijgevolg meer waardering (draagvlak) van landschappelijke infrastructuur. Een sterker draagvlak resulteert enerzijds in minder overtredingen en anderzijds tot een betere handhaving.

Het is niet de bedoeling met het loket een hiërarchisch centraliserend instrument in het leven te roepen. Het is de bedoeling mensen bijeen te brengen en de lokale besturen te stimuleren, te faciliteren en te ondersteunen. Het instrument is vooral gericht op het bieden van kansen waar lokale besturen gebruik van kunnen maken.

Momenteel zijn er talrijke efficiënte samenwerkingsverbanden die aanleunen bij het thema 'regulier onderhoud van landschappelijke infrastructuur'. De dynamiek van deze samenwerkingsverbanden mag niet ondergraven worden. De loketfunctie wordt best opgenomen, toegevoegd aan of geïntegreerd in deze bestaande samenwerkingsverbanden.

Naast de bestaande samenwerkingsverbanden zijn er ook samenwerkingsverbanden die kunnen opgericht worden door middel van de bestaande wettelijke kaders. In het kader van goed bestuur dient gezegd dat het efficiënter is om gebruik te maken van bestaande samenwerkingsverbanden die goed werken in plaats van er nieuwe naast te creëren.

Een aantal van deze samenwerkingsverbanden hebben de kwaliteiten die tegemoet komen aan de bekommernissen van de themagroep:

- de huidige werking rond herstel, inrichting en onderhoud van landschappelijke infrastructuur (opdracht, terreinkennis, kennis landschapskwaliteit en open ruimte, samenwerking met bedrijfsplanners) en;
- de groepering van lokale partners en besturen (organisatiestructuur, bestuurskader, contacten met lokaal draagvlak, multisectorale en interbestuurlijke benadering).

Daar waar vandaag samenwerkingsverbanden met deze kwaliteiten zijn, wordt de loketfunctie best door hen opgenomen (vb. regionale landschappen, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden).

Er dient te worden nagedacht over hoe het loket zichtbaar of herkenbaar kan zijn indien de uitvoering aan verschillende types van samenwerkingsverbanden toevertrouwd wordt.

Na een opstartperiode en een gunstige evaluatie op basis van vastgestelde criteria, kan het loket voor meerdere jaren worden erkend.

6.4 Juridische structuur

6.4.1 Huidige situatie

Er ontbreekt op bovengemeentelijk niveau een instrument met een uitermate passende juridische structuur om de regie en coördinatie van het regulier onderhoud van landschappelijke infrastructuur op zich te nemen.

6.4.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

Met het loket wordt in de eerste plaats gestreefd naar een potentiële gebiedsdekkende invulling. Deze invulling zal leiden tot meer complementariteit en efficiëntie.

De themagroep beveelt ten eerste aan dat daar waar multisectorale en interbestuurlijke samenwerkingsverbanden vandaag efficiënt werken en goed lopen, deze specifiek gefaciliteerd worden voor de taken inzake regie. Daar waar vandaag samenwerkingsverbanden bestaan, wordt de loketfunctie best opgenomen door deze organisatie. De loketfunctie kan pas door deze samenwerkingsverbanden worden opgenomen als zij aan algemene voorwaarden of criteria voldoen. Dit kan betekenen dat de bestaande statuten van deze samenwerkingsverbanden herzien of aangevuld moeten worden.

Er zijn criteria nodig die richting geven aan het samenwerkingsverband dat de loketfunctie op zich neemt op bovengemeentelijk niveau. Aan deze criteria moet het samenwerkingsverband na een inlooperperiode van 1 jaar voldoen om de erkenning als LOB en de hieraan verbonden middelen te verkrijgen van de Vlaamse overheid (zie verder 6.6 Middelen).

De themagroep stelt voor om deze criteria te concretiseren nadat de beleidsaanbeveling door het IPO en de Vlaamse regering wordt onderschreven. Nu al kan gesteld worden dat bij de formulering van deze criteria wordt uitgegaan van pragmatisme en werkbaarheid. Daarom zullen deze criteria voldoen aan de SMART vereisten (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden)

Hieronder volgen suggesties van (voorlopige) algemene criteria waaraan een LOB moet voldoen.

Een Loket Onderhoud Buitengebied:

- *bestendigt of geeft aanleiding tot bovengemeentelijke samenwerking, met voldoende maar ook niet teveel gemeenten om voeling te houden met lokale verzuchtingen en potenties;*
- *kent op zijn minst alle uitvoerders van werken uit de regio en toont dit aan;*
- *garandeert het vermelde takenpakket aan te kunnen (zie 6.5 Taken);*
- *beschikt over een formeel besluit van haar bestaande samenwerkingsverband (bv. een besluit van de raad van bestuur van de vereniging zonder winstoogmerk) of van de voorloper(s) van het op te richten samenwerkingsverband.*

In het kader van deze criteria dient te worden nagegaan welke wetgevende of decretale kaders moeten worden herzien (bvb. structurele en strategische knelpunten rond taakstelling, erkenning en administratieve afstemming).

De themagroep verwijst hierbij naar het Natuurdecreet, het Landschapsdecreet, het Programmadecreet en het Begrotingsdecreet. Hierbij zal rekening gehouden worden met de resultaten van de recent opgestarte evaluatie van de bestaande instrumentenmix van het natuur- en bosbeheer⁵. Er dringt zich afstemming op van deze beleidsaanbeveling met die evaluatie.

Gezien de mogelijke interferentie tussen deze beleidsaanbeveling en de positie van de bestaande samenwerkingsverbanden (zoals de Regionale Landschappen) acht de themagroep het opportuun om in deze context een uitspraak te doen over de op til zijnde, nauwelijks gestuurde, verdere uitwaaiing van deze samenwerkingsverbanden over het volledige Vlaamse grondgebied. De themagroep is van oordeel dat de Vlaamse regering er goed zou aan doen om het ontstaan van deze samenwerkingsverbanden te sturen op basis van enkele bijkomende objectieve criteria inzake landschapskwaliteit, open ruimte, etc. die recht doen aan het concept van deze samenwerkingsverbanden.

6.5 Taken

6.5.1 Huidige situatie

De noodzaak van regulier onderhoud van de landschappelijke infrastructuur wordt meestal onderkend, maar niet altijd opgenomen.

Het regulier onderhoud gebeurt allesbehalve volledig gebiedsdekkend en aanwezige lacunes worden niet aangepakt. Er zijn vrij grote gebieden in Vlaanderen waar weinig tot zeer weinig rond landschapsonderhoud gebeurt als gevolg van een gebrek aan overkoepeling en vooral het gebrek aan middelen om die overkoepeling te voorzien, alsook om de onderhoudswerken uit te voeren.

⁵ "Evaluatie van het Natuur- en bosbeleid". Een evaluatiedocument in uitvoering van het regeerakkoord, in opdracht van minister Crevits.

Het regulier onderhoud wordt versnipperd uitgevoerd door het groot aantal uitvoerders en eigenaars die de werken vandaag niet altijd op elkaar afstemmen. Er is met andere woorden behoefte aan organisatie van de onderhoudswerken en afstemming tussen de uitvoerders van het onderhoud.

De beslissingen over welke uitvoerder (privaat of publiek) op welke locatie wordt ingeschakeld, voor welke werken, worden nu genomen door diverse actoren. Er is geen sprake van een systematische goede opvolging en monitoring van het onderhoud. Ook de aansturing en de planning van het onderhoud (zorgsysteem) is tot dusver niet gedigitaliseerd en gestandaardiseerd (jaarplanning op gemeentelijk of bovengemeentelijk niveau, standaards voor aantal werkuren of kosten voor onderhoud van specifieke elementen die veel voorkomen).

De lokale bevolking ondervindt nood aan sensibilisatie en wenst een betere informatieverlening. Er is nood aan initiatie en organisatie van vorming. In het bijzonder voor klein historisch erfgoed is materiaal- en vakkennis zeldzaam geworden in de huidige samenleving maar blijft deze kennis noodzakelijk voor het regulier onderhoud.

6.5.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

De themagroep adviseert om de hiaten in het regulier onderhoud van bestaande landschappelijke infrastructuren aan te pakken vanuit een pragmatische houding. Hierbij richt men zich op eigenaars en de samenwerking met en tussen lokale besturen. Het loket biedt een oplossing om de bestaande hiaten weg te werken. Regelmatig onderhoud staat voorop omdat voorkomen beter is dan herstellen of herinrichten.

De hieronder vermelde taken vormen de 'core business' van het loket. Het loket voert deze taken uit op bovengemeentelijk niveau; voldoende dicht bij het terrein en tegelijkertijd met voldoende afstand om het regulier onderhoud op efficiënte wijze te kunnen organiseren.

Het loket kan volgende taken inzake het regulier onderhoud van bestaande landschappelijke infrastructuren op zich nemen.

De kerntaak van het LOB is het organiseren van het onderhoud. Dit omvat het regisseren en coördineren van de werken.

Andere taken zijn:

- *het waarnemen van de noodzaak van onderhoud en het opsporen van lacunes in het bestaande onderhoud;*
- *het stimuleren van de partners;*
- *het sensibiliseren van de lokale bevolking;*
- *het initiëren en/of organiseren van vorming;*
- *het verstrekken van informatie en advies;*
- *het opvolgen van de resultaten en het automatiseren van de aansturing (werkplanning).*

Dit takenpakket wordt hieronder verder verfijnd.

6.5.2.1 Organiseren van het onderhoud

Het organiseren van het regulier onderhoud is de kerntaak van het LOB. Het LOB zorgt dat de onderhoudswerken worden uitgevoerd en zorgt ervoor dat de meest geschikte uitvoerder wordt ingeschakeld voor bepaalde werkzaamheden (maatwerk, efficiëntie). Het LOB regisseert, dispatcht en coördineert de werkzaamheden.

De ingeschakelde uitvoerders kunnen zowel private als publieke actoren zijn bijvoorbeeld landbouwers via Agro-aanneming, sociaal economie bedrijven, aannemers, gemeentelijke groendiensten en particulieren (individueel).

Een efficiënte aanpak op maat, groot- of kleinschalig, georganiseerd op bovengemeentelijk niveau staat voorop. Dit betekent dat bijvoorbeeld op kleine schaal met grote machines kan gemaaid worden of met klein materiaal. Het LOB maakt een balans op en weegt de arbeidsintensiviteit van bepaalde werken af tegen het behaalde landschappelijk resultaat.

Er wordt gestreefd naar efficiëntie van uitvoering. Grootschaligheid kan hierbij een uitkomst bieden en is zeker niet als negatief te bestempelen. Grootschaligheid betekent in het kader van deze beleidsaanbeveling zo veel mogelijk onderhouden op gestandaardiseerde wijze waardoor het ook mogelijk is om grotere machines met een hoog rendement in te zetten. Het is de bedoeling het LOB niet enkel te gebruiken voor het onderhoud van landschappelijke hoeken en kanten maar ook voor het onderhoud van grote landschappelijke oppervlakten en grote lijnvormige structuren. Het één mag het ander niet uitsluiten.

6.5.2.2 Waarnemen van het onderhoud

De Vlaamse overheid mag niet blind zijn voor de vrij grote gebieden in Vlaanderen waar weinig tot zeer weinig rond landschapsonderhoud gebeurt.

Waarnemen betekent binnen het takenpakket het 'zien' of opmerken van welk onderhoud waar en wanneer nodig is. Aandacht hebben is een basisvereiste voor een kwalitatief regulier onderhoud. Kwaliteitsbewaking begint met het werk 'zien'. Deze taak dient te gebeuren in nauwe samenspraak met de eigenaars (lokaal bestuur, particulier, e.a.). Het betreft prioritair het opsporen van lacunes in het bestaande onderhoud en ervoor zorgen dat deze worden weggewerkt. Dit kan impliceren dat in samenspraak met betrokkenen (gemeente, eigenaars e.a.) een landschapszorgplan wordt opgemaakt waarin vermeld wordt welke werken zich opdringen, voor welke infrastructuur, hoeveel die werken kosten en wie deze werken kan uitvoeren.

Kwaliteitsbewaking is ook het werk opnemen. Binnen dit kader zorgt het LOB ervoor dat de onderhoudswerken worden uitgevoerd maar voert zelf geen onderhoudswerken uit.

6.5.2.3 Stimuleren van de partners

De werking van het LOB is zowel vraaggestuurd als vraag stimulerend. Het loket reageert zowel op vragen inzake onderhoudswerken maar kan actoren ook aanzetten tot regulier onderhoud. Een voorbeeld is het opzoeken en benaderen van eigenaars van klein historisch erfgoed.

Stimuleren betekent dat de verschillende partners worden aangemoedigd en gemotiveerd om het onderhoud op te nemen.

Stimuleren houdt eveneens in dat het LOB over uitvoeringsgerichte middelen beschikt. De regel is dat het LOB zo weinig mogelijk zelf aanbesteedt. Het LOB respecteert de autonomie van de lokale besturen en besteedt enkel aan naargelang het over het mandaat en de middelen beschikt van de betrokken partners in het samenwerkingsverband of van de Vlaamse overheid. Kandidaat uitvoerders kunnen intekenen op een door de opdrachtgevers goedgekeurd bestek.

6.5.2.4 Sensibiliseren van de lokale bevolking

Veel hangt af van de motivatie en de betrokkenheid van de lokale bevolking en hun lokaal bestuur. Door de bevolking bewust te maken over de maatschappelijke meerwaarde van een kwalitatief onderhouden landschap, door deze aspecten te belichten en onder de aandacht te brengen, wordt het maatschappelijke draagvlak vergroot. Regulier onderhoud vereist naast middelen ook overtuigingskracht.

Omgekeerd zorgt de investering in een goed onderhoud van landschappelijke infrastructuur ook voor meer waardering van het landschap door de bevolking en de bezoekers van de streek in kwestie. Het gaat om een 'en-en' benadering: én sensibiliseren én tegelijkertijd de uitvoering van het onderhoud kwaliteitsvol en gebiedsdekkend oppakken. Zo ontstaat een opwaartse spiraal die op zijn beurt ook het politiek draagvlak kan vergroten. De huidige negatieve spiraal waarbij *in sommige regio's de beheerskost en de beheersachterstand de bepalende factor begint te zijn voor het al dan niet uitvoeren van inrichtingswerken*⁶ kan zo worden doorbroken.

⁶ Citaat uit de adviesvraag van het bestuurlijk overleg van 30 januari 2006.

Op lokaal niveau blijven sensibiliserende initiatieven nodig. Het loket onderneemt positief stimulerende of sensibiliserende acties. Het loket sensibiliseert de lokale bevolking (bv. promoties, campagnes) en zet lokale actoren (oa. publieke en particuliere eigenaars) aan om acties te nemen en initiatieven op te starten inzake regulier onderhoud. Het loket kan ook zorgen dat de actor in kwestie begeleid wordt bij het regulier onderhoud.

6.5.2.5 Initiëren en/of organiseren van vorming

Het LOB initieert en/of organiseert vorming of scholing voor alle mogelijke uitvoerders van onderhoudswerkzaamheden.

Het LOB kan in grote mate terug vallen op de aanwezige kennis en expertise in het Vlaamse buitengebied. Op lokaal niveau is vaak veel kennis en expertise aanwezig over de lokale omgeving (onderhoud, inventarisatie).

Die diversiteit dient door het loket te worden benut en omgezet in een vormingsaanbod dat het draagvlak en de kennis ten aanzien van het onderhoud van het landschap vergroot. De themagroep beveelt aan om bij de verdere uitwerking van de bedoelde loketten dan ook rekening te houden met de middelen die daarvoor nodig zijn.

Bij de verdere concrete vertaling van de beleidsaanbeveling dient te worden nagedacht over een aanpak om de aanwezige expertise en vakkennis omtrent cultuurhistorische aspecten van kleine landschapselementen en klein historisch erfgoed vanuit het beleidsdomein RWO, over te dragen aan de uitvoerende actoren.

De verspreiding van de kennis en expertise gebeurt best op bovengemeentelijk niveau, waar het loket zich situeert. Het LOB kan educatieve initiatieven initiëren en doet dit bij voorkeur door beroep te doen op bestaande onderwijsinstellingen, vormingscircuits van partners in het veld (oa. Centrum voor natuur- en milieueducatie, landbouworganisaties, natuurverenigingen, erfgoedorganisaties, Inverde).

6.5.2.6 Verstrekken van informatie en advies

De taken van het instrument LOB betreffende het verstrekken van informatie en advies worden puntsgewijs opgesomd.

Het Loket Onderhoud Buitengebied:

- zorgt voor de verspreiding van informatie en advies over het regulier onderhoud, en heeft een doorverwijsfunctie naar specialisten.
- legt de nodige contacten en bouwt haar bovengemeentelijk netwerk van actoren continu verder uit.
- begeleidt de actoren bij het zoeken naar informatie (over reglementering en financiële middelen, bij technische problemen, bij het begrijpen van de wetgeving, etc.), brengt deze kennis bijeen, zorgt voor een zo optimaal mogelijk gebruik van deze kennis in het werkingsgebied, streeft naar een totaalbeeld van het landschap van de regio en kan gerichte acties voorstellen.
- kan betrokken worden tijdens de planvorming (oa. inrichtingsplannen), kan pro-actief adviseren omtrent een duurzame onderhoudsvriendelijke aanleg van nieuwe landschappelijke infrastructuur en omtrent het toekomstige regulier onderhoud bij inrichtingsalternatieven.
- kan op vraag kostenramingen uitvoeren in het kader van toekomstige onderhoudswerken, kan geschikte experts aantrekken, etc. De kans is reëel dat na de planvorming en de inrichting het onderhoud zal worden geregisseerd door het LOB.

6.5.2.7 Opmaking en automatisering

Een goede opvolging wordt gegarandeerd door het opmaken van een gebiedsgericht dossier en door het verder uitwerken van een intern opvolgingssysteem dat aan het LOB moet toelaten om zelf ook

regelmatig terug contact op te nemen met de onderhouders, om ten gepaste tijde nuttige informatie door te spelen of gewoon de stand van zaken te checken.

Het LOB verzorgt de opvolging van de uitvoeringswerken en zorgt voor een performant systeem van aansturing en werkplanning. Zo kan er voor de gemeenten (als lid van het samenwerkingsverband) een handig gemeentelijke jaarplanning landschapszorg worden opgesteld als uitvloeisel van een ruimer en vooral praktijkgericht landschapszorgplan. Het LOB hoeft niet altijd zelf de aanbesteder te zijn om de onderhoudswerken te regisseren. Het LOB kan ook instaan voor de kwaliteitsbewaking van werken die door andere actoren werden aanbesteed.

6.6 Middelen

6.6.1 Huidige situatie

Het voorgaande toonde de behoefte aan organisatie van het regulier onderhoud aan.

In het kader van het enquête-onderzoek werd een overzicht gegeven van de huidige Vlaamse investering. Deze overzichtstabel werd toegevoegd als bijlage (punt 8).

Het onderzoek leidde tot enkele belangrijke conclusies. Er is nood aan een uitbreiding en verheldering van het subsidiebeleid, aan personeelsmiddelen bij lokale besturen en aan middelen voor vorming rond regulier onderhoud van klein historisch erfgoed (deskundigheid, kennis) en recreatieve randinfrastructuur (technische begeleiding en ondersteuning). De huidige Vlaamse inzet van middelen blijkt onvoldoende.

6.6.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

De Vlaamse overheid kan zich engageren en de beleidsaanbevelingen van de themagroep ondersteunen en de nodige middelen voorzien.

De themagroep beveelt ten zeerste aan om het instrument LOB mogelijk te maken en afdoende financieel te ondersteunen. Het instrument is geen verplichting maar vormt een kans waarbij Vlaanderen en andere publieke en private partners kunnen zorgen voor cofinanciering.

Het is belangrijk alle overheden te wijzen op hun verantwoordelijkheden inzake regulier onderhoud, daar waar ze voeling mee hebben. Dat is het meest haalbaar. De themagroep stelt een Vlaamse cofinanciering voorop, waarbij ook andere actoren voor een deel van de financiële ondersteuning zorgen (bv. provinciale en gemeentebesturen, sociale economie).

De themagroep stelt voor om de tekst aangaande middelen te concretiseren nadat de beleidsaanbeveling door het bestuurlijk overleg van het IPO wordt onderschreven. Als de principes en de strategie van deze beleidsaanbevelingen werden vastgesteld en het bestuurlijk overleg haar akkoord heeft uitgesproken, kan worden vervolgd met de verdere concretisering van de beleidsaanbeveling.

Nu al kan gesteld worden dat de middelen om het instrument LOB te operationaliseren, personeelsmiddelen en uitvoeringsgerichte middelen betreffen.

6.6.2.1 Personeelsmiddelen van Vlaanderen

Het installeren van personeel in het LOB vereist middelen. De themagroep is ervan overtuigd dat dit instrument kan slagen op voorwaarde dat Vlaanderen zich (vanuit haar Plattelandsbeleid) engageert om de continuïteit van dit instrument op langere termijn te garanderen.

Het is essentieel dat er voor de basiswerking van het LOB personeelsmiddelen structureel worden voorzien op Vlaams niveau voor een bepaalde termijn (6 à 7 jaar). De middelen structureel vastleggen betekent vooral dat het loket zich kan toespitsen op zijn eigenlijke taken en een structurele werking kan uitbouwen in plaats van veel energie en tijd te investeren in een jaarlijkse zoektocht naar nieuwe middelen om te overleven (PDPO, Interreg, etc.).

6.6.2.2 Uitvoeringsgerichte middelen van de partners

Naast de personeelsmiddelen vanuit Vlaanderen heeft het LOB uitvoeringsgerichte middelen nodig om haar slagkracht te verhogen. Deze uitvoeringsgerichte middelen kunnen door de partners van het samenwerkingsverband gemandateerd worden aangereikt.

Zoals eerder gesteld wordt de autonomie van de lokale besturen gerespecteerd en besteedt het LOB enkel aan naargelang het over het mandaat en de middelen beschikt van de betrokken partners in het samenwerkingsverband.

Vlaanderen kan bijkomende – weliswaar relatief beperkte – uitvoeringsgerichte middelen voorzien als stimulerende restfinanciering van het LOB (de zogenaamde wortel) voor die onderhoudsinitiatieven die zonder deze bijkomende prikkel, achterwege dreigen te blijven. De themagroep beveelt aan om voor het inzetten van de relatief beperkte uitvoeringsgerichte middelen die door Vlaanderen aan het LOB worden toegekend geen al te rigide criteria op te leggen.

6.6.2.3 Opstartfase en erkenning

De kandidaten LOB' s dienen een eenvoudig en beperkt dossier in voor het bekomen van een toestemming voor een opstartfase. Uit dat dossier blijkt dat men voldoet aan enkele vastgestelde en liefst minimale criteria (zie hoger). Vervolgens wordt het aanvraagdossier ter goedkeuring of erkenning voorgelegd aan de Vlaamse minister van Plattelandsbeleid.

De toestemming voor deze opstartfase impliceert dat er voor één jaar middelen worden voorzien voor een coördinator van het opstartende LOB. Deze bereidt de eigenlijke werking van het LOB voor. Hij prospecteert binnen de betrokken regio, structureert de samenwerking en de communicatie tussen de verschillende partners, en maakt vervolgens een eerste operationeel (werk)plan voor het LOB (samenstellen van het werkvolume, voorbereiden interne organisatie van het LOB, etc.).

Na de opstartfase van 1 jaar kan de Vlaamse Overheid het LOB erkennen op basis van zijn operationeel werkplan.

Na de erkenning als LOB heeft het samenwerkingsverband uitzicht op een bijdrage van Vlaanderen voor zijn basiswerking (gedurende het eerste jaar).

Vanaf zijn erkenning legt het LOB jaarlijks een werkingsverslag voor aan de Vlaamse overheid. Hierin worden de behaalde onderhoudsresultaten weergegeven (vb. lengte en oppervlakte van de landschappelijke infrastructuur die door toedoen van het LOB is onderhouden). Zodoende kunnen de resultaten worden geëvalueerd en de noodzaak tot voortzetting van het LOB geobjectiveerd.

7. Specifieke beleidsaanbevelingen inzake flankerend beleid

In het kader van de door het bestuurlijk overleg geschetste problematiek, formuleert de themagroep ook de volgende essentiële aanbevelingen inzake het flankerend beleid.

7.1 Vlaamse cofinanciering voor uitvoering onderhoudswerken

7.1.1 Huidige situatie

De themagroep benadrukt dat de Vlaamse overheid in veel gevallen ook de initiatiefnemer is van de inrichting van het buitengebied. Dit betekent dat Vlaanderen ook een belangrijke verantwoordelijkheid draagt bij het voorzien van middelen om tot een efficiënt en gebiedsdekkend regulier onderhoud te komen van de ingerichte infrastructuur.

7.1.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

Als Vlaanderen de ambitie heeft een Vlaams plattelandsbeleid uit te bouwen, wil dat ook zeggen dat ze middelen ter beschikking stelt voor het aanpakken van het regulier onderhoud van de landschappelijke infrastructuur voor die vrij grote gebieden waar het regulier onderhoud vandaag niet of zeer ontoereikend gebeurt. Het zijn immers de Vlaamse overheid en de lokale bestuursniveaus die het thema, zeer terecht, op de agenda hebben geplaatst.

Gelet op het belang dat Vlaanderen hecht aan een kwalitatief goed onderhouden buitengebied kan ze naast de middelen voorzien voor bestemming en inrichting ook bijkomende middelen inzetten voor de structurele aanpak van het beheer van het buitengebied.

Het is de verantwoordelijkheid van de Vlaamse overheid om naast de eerder gevraagde basisfinanciering (personeelsmiddelen) voor het instrument LOB ook structureel financieringskanalen te ontwikkelen of de bestaande te versterken voor het onderhoud van die landschapsstructuren waarvoor ze zelf verantwoordelijk is in het kader van inrichtingsprojecten zoals Ruilverkaveling, Landinrichting, Natuurinrichting, toeristische aandachtsgebieden, etc.

7.2 Financiering van gemeenten

7.2.1 Huidige situatie

De gemeenten beschikken over onvoldoende stimulerende middelen om voldoende te investeren in landschappelijk onderhoud.

Gemeenten uit het buitengebied hebben vaak klachten omdat zij de landschappelijke onderhoudswerken budgettair en/of organisatorisch niet aankunnen. Vooral minder bestuurskrachtige plattelandsgemeenten hebben nood aan bijkomende structurele financiering.

Met hun vaak beperkte bestuurskracht (financieel, personeel, etc.) is het vaak moeilijk keuzes maken tussen belangrijke maatschappelijke noden inzake vergrijzing, lokale pensioenlasten, politie, verhoogde energiekosten, rioleringen, sociale voorzieningen, etc. te midden een algemene druk op de lokale financiën en een Vlaamse stop op lokale belastingen. Landschapsonderhoud als beleidskeuze komt hierin vaak in de verdrukking, zowel het uitvoeren van de werken als het voorzien in voldoende deskundig personeel.

Een voorbeeld van een knelpunt op dit vlak zijn de trage wegen die niet worden onderhouden ondanks de wettelijk vastgelegde beheersbevoegdheid van de gemeente die wegbeheerder is van deze wegeninfrastructuur. De buitengebiedgemeenten zijn verantwoordelijk voor het beheer van de trage wegen maar nemen niet altijd dat beheer op.

Vele buitengebiedgemeenten worden gekenmerkt door een relatief lage bevolkingsdichtheid en ook door centraal opgelegde beperkingen (RSV, etc.) qua grotere bedrijfsactiviteiten (geringe belastbare basis). Tegelijk zijn ze vaak gekenmerkt door een hoog aanbod aan landbouw- en trage wegen, zware landbouwmachines en een hoge vraag naar recreatieve infrastructuur (bv. wandel- en fietswegen, fietsknooppunten). Deze gemeenten missen vaak de middelen om de landschappelijke infrastructuur te onderhouden.

De financiering van de gemeenten werkt contraproductief voor gemeenten die beschikken over veel open ruimte. De financiële stimuli die de gemeenten vandaag ontvangen, moedigen net aan om de open ruimte niet te vrijwaren. Onder meer het bewonersaantal bepaalt de grootte van de stimuli en niet de openruimte-kwaliteiten die de gemeente heeft.

Een voorbeeld daarvan zijn de stijgende inkomsten van de gemeenten bij het realiseren van bijkomende oppervlakten bedrijventerrein. Een ander voorbeeld is de druk tot het aansnijden van woonuitbreidingsgebieden, gevoed door het streven naar meer inwoners waardoor vervolgens de gemeente meer belastingen int en zicht krijgt op hogere financiële stimuli.

Deze voorbeelden illustreren hoe de huidige financieringsmechanismen de verdere aantasting en versnippering van de open ruimte in de hand werken. Daartegenover staan geen effectieve financieringsinstrumenten die gemeentebesturen stimuleren en belonen voor het behoud en het dagdagelijks onderhoud van de open ruimten en de landschappelijke infrastructuren die daar deel van uit maken.

7.2.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

De themagroep vraagt aan de Vlaamse overheid om de mechanismen van de gemeentelijke financiering te herzien, zodanig dat landelijke gemeenten meer worden aangemoedigd en financieel worden gestimuleerd om de open ruimte goed te onderhouden wat ook het behoud ervan ten goede komt.

Gemeenten met veel open ruimte (oppervlakte aan ankerplaatsen, bossen, natuurgebieden, etc.) dienen voor het behouden en het onderhoud ervan beloond te worden. Ondermeer door een financieel mechanisme dat wordt gekoppeld aan de structurele gemeentelijke financiering.

Deze aanbeveling past volledig in de geest van de vigerende beleidsvisies. Door de herziening van de gemeentelijke financiering verbindt men de noden van deze beleidsaanbevelingen met de noden in de praktijk.

7.3 Beheerovereenkomsten

7.3.1 Huidige situatie

Het instrument van de beheerovereenkomsten voorziet een reeks pakketen waaruit de landbouwer kan kiezen. Op termijn is ook een menuwerking (op maat van de locatie) een haalbare kaart. VLM werkt momenteel in opdracht van de Vlaamse minister van Openbare werken, Energie, Leefmilieu en Natuur aan een nieuw wetgevend initiatief voor de projectmatige inrichting van het buitengebied en de open ruimte. In het kader van dit inrichtingsdecreet wordt een module nazorg en beheer voorzien die raakvlakken vertoont met deze themagroep.

Minister Van Mechelen voorziet in zijn beleidsbrief 2008 in het beleidsinitiatief 47 *'Maximaal benutten van de beheersinstrumentaria'* in de instelling van beheerovereenkomsten onroerend erfgoed. *'Daarnaast werk ik aan de uitwerking van een systeem van beheerovereenkomsten voor onroerend erfgoed waardoor particulieren en landbouwers kunnen worden ingeschakeld bij de zorg en het beheer van kleine landschapselementen en klein historisch waardevol onroerend erfgoed. Hierbij wordt het beheer van vier groepen van onroerend erfgoed beoogd, namelijk: het archeologisch erfgoed, landschappelijke structuren, het klein historisch (bouwkundig) erfgoed en het houtig erfgoed (bomen en struiken).'*

7.3.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

De themagroep stelt een meer flexibel inzetbaar systeem van beheerovereenkomsten voor. Het aanbod aan beheerovereenkomsten kan uitgebreid worden. Nieuwe beheerovereenkomsten kunnen de bestaande beheerovereenkomsten (bv. perceelrandenbeheer naast een beek) aanvullen waardoor ook andere maatregelen kunnen genomen worden naast de huidige omschreven in de beheerovereenkomsten. De themagroep beveelt meer flexibiliteit en aanpak op maat van individuele landbouwbedrijven aan in het kader van beheerovereenkomsten. Flexibele en maatgerichte pakketten kunnen de haalbaarheid van de landschapsbedrijfsplannen verhogen, bevorderen gebiedsgericht werk en ook de uitbouw en verspreiding van expertise.

De themagroep vraagt dat de VLM dergelijk systeem van menuwerking verder mag uitwerken ten einde deze werkwijze in te voeren in de praktijk. Hierbij dient wel gewaakt over voldoende continuïteit tussen het nu bestaande systeem en de voorgestelde verruimde aanpak.

7.4 Code voor goede praktijk

7.4.1 Huidige situatie

Momenteel bestaat er een code voor goede natuurpraktijk voor kleine landschapselementen in het kader van het Natuurdecreet. In het algemeen ontbreekt echter een Vlaams richtinggevend kader voor landschapszorg. Een code voor goede praktijk van klein historisch erfgoed en ook voor recreatieve randinfrastructuur is er niet.

7.4.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

De themagroep beveelt aan om ook voor het onderhoud van klein historisch erfgoed en ook voor recreatieve randinfrastructuur een code voor goede praktijk uit te werken conform de bestaande code voor goede natuurpraktijk voor kleine landschapselementen. Het is niet de bedoeling dergelijke code af te dwingen. Het is van belang deze codes, veel meer dan tot op heden gebeurde met de bestaande code, te promoten en ingang te laten vinden in de dagelijkse praktijk. Een cultuurhistorische toetsing van de code voor goede natuurpraktijk voor kleine landschapselementen is eveneens wenselijk.

7.5 Dringend aandacht voor het niet-beschermd klein historisch erfgoed

7.5.1 Huidige situatie

Uit de analyse van de enquête blijkt overduidelijk het zwakke huidige onderhoud van klein historisch erfgoed. De kwaliteitsbewaking gebeurt zeer ad hoc, er is weinig maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak, er heerst een zekere gelatenheid, de economische waarde wordt onderschat, etc.

Eind 2009 wordt de inventaris van het niet-beschermd klein historisch erfgoed afgerond ('Bouwen door de eeuwen heen').

7.5.2 Beleidsaanbeveling van de themagroep

Plattelandsgemeenten hebben nood aan een overkoepelende Vlaamse beleidsvisie en bijkomende instrumenten en stimulerende middelen voor het onderhoud van niet-beschermd klein historisch erfgoed.

Vlaanderen kan haar verantwoordelijkheid opnemen en de noodzakelijke instrumenten en middelen enten op de gebiedsdekkende inventaris.

8. Bijlage 'Wie doet wat en met welke middelen worden de werken gerealiseerd?'

In deze bijlage wordt de huidige Vlaamse investering inzake regulier onderhoud schematisch weergegeven.

De overzichtstabel werd integraal geciteerd uit het finaal eindrapport van het enquête-onderzoek:

Eindrapport. Diagnose van het regulier onderhoud van landschappelijke en recreatieve infrastructuur op het Vlaamse platteland. Deel 1: Resultaten en conclusies (definitieve versie maart 2008). / Hoofdstuk 4: resultaten. / 4.1. Algemeen beeld in Vlaanderen / 4.1.1. Wie doet wat en met welke middelen worden de werken gerealiseerd?

De overzichtstabel geeft een globaal overzicht van de vermelde actoren die vandaag actief zijn binnen het eigen werkingsgebied (wie-kolom), de werken die deze actoren uitvoeren (wat-kolom) en de financiële bronnen waarop men beroep kan doen (middelen-kolom). Het overzicht wordt weergegeven voor zowel de opname, de realisatie als de regie van het regulier onderhoud van landschappelijke en recreatieve infrastructuur (KLE = kleine landschapselementen, KHE = klein historisch erfgoed, RRI = recreatieve randinfrastructuur).

	Wie?	Wat?	Middelen?
KLE	Opname:	-	-
	<ul style="list-style-type: none"> - Vlaams Gewest: Vlaamse Landmaatschappij, Agentschap voor Natuur en Bos; - Provinciebesturen; - Gemeente- en stadsbesturen; - Regionale organisaties: regionale landschappen, Natuurpunt, heemkundige kringen, bosgroepen, Nationale Boomgaardenstichting; - Landbouwers: individueel en coöperatief (Boerenbond, AgroJaanning, vzw. 't boerenlandschap); - Samenwerkingsverbanden en intercommunales (oa. Westtoer, IGO-Leuven); - Sociaal economie bedrijven (oa. De Winning, Econet); - Andere: particuliere organisaties. 		
	Realisatie:	Onderhoud van houtachtige KLE 's (hagen, meidoornhagen, heggen, houtkanten, houtwallen), uitgraven of uitdiepen (poelen), hakhoutbeheer, scheren, plaggen, kappen, hakselen, inboeten, knotten (wilgen), snoeien en frezen (bomen, incl. fruit- en dreefbomen), snoeien en steunen (hoogstamboomgaarden), maaien (paden, bermen, hooilanden, riet, graslanden, graspleinen), onderhoud van holle wegen, verwijderen van overhangende takken en onkruid, aanplanten van nieuwe KLE 's, vrijstellen van jonge aanplanten KLE 's, begrazen, afzetten, plaatsen (afsluitingen), bosbeheer, plaatsen van bladvangsters, ruimen of zuiveren of schonen (kruinen langs waterlopen grachten, sloten), heidebeheer, scheren, exotbestrijding, natuurlijke terreininrichting, soortbeschermingsacties, onderhoud van begraaftplaatsen.	<ul style="list-style-type: none"> - Europa: Life, PDPO; - Vlaams Gewest: MiNa-werkers i.k.v. samenwerkingsovereenkomst (LNE), Groenjobs (Werkgelegenheid), subsidiekader regulier onderhoud i.u.v. Natuurdecreet en het Reservatenbesluit, beheerpremies i.u.v. regelgeving Beschermd Monumenten en Landschappen o.b.v. goedgekeurd beheersplan (RWO), beheerovereenkomsten en ruilverkaveling (VLM), premies (ALT⁷), sociale tewerkstellingsprojecten, Administratie Waterwegen en Zeewezen; - Provinciebesturen: eigen begroting i.k.v. eigen groenonderhoud, diverse subsidies (bv. knobomen, hagen, bomenrijen, soortbeschermingsprojecten incl. houtkanten, middelen i.k.v. GNOF, archeologische projecten), bijdrage MiNa-werkers i.k.v. samenwerkingsovereenkomst, bijdrage medewerkers Westtoer; - Gemeente- en stadsbesturen: eigen begroting i.k.v. eigen groenonderhoud, diverse subsidies (bv. aanplant en onderhoud KLE 's), bijdrage MiNa-werkers i.k.v. samenwerkingsovereenkomst; - Private sector: eigen omzet van particulieren en organisaties, middelen van opdrachtgever.
	Regie:	-	-
	<ul style="list-style-type: none"> - Vlaams Gewest: Vlaamse Landmaatschappij (beheerovereenkomsten); - Provinciebesturen (dienst leefmilieu); 		

⁷ ALT: Administratie Land- en Tuinbouw (nu Departement Landbouw en Visserij).

		<ul style="list-style-type: none"> - Gemeente- en stadsbesturen (groendienst), vaak i.s.m. de uitvoerders; - Regionale organisaties: regionale landschappen, Natuurpunt; - Landbouwers: Boerenbond, vzw LISRO (provinciaal steunpunt Limburg). - Jagers; - Sociaal economie bedrijven (oa. De Winning); - Andere: particuliere organisaties. 		
KHE	Opname:	<ul style="list-style-type: none"> - Provinciebesturen en gerelateerde organisaties (oa. stichting Kempisch Landschap); - Gemeente- en stadsbesturen; - Regionale organisaties: regionale landschappen, Natuurpunt, heemkundige kringen, kerkfabrieken, - Samenwerkingsverbanden en intercommunales (oa. IGO-Leuven, Intergemeentelijk Opbouwwerk Haviland); - Andere: particulieren en organisaties op de eigen site (vzw 's), vrijwilligers. 	-	-
	Realisatie:	<ul style="list-style-type: none"> - Provinciebesturen en gerelateerde organisaties (oa. stichting Kempisch Landschap, provinciale groendomeinen); - Gemeente- en stadsbesturen in combinatie met uitbestedingen in onderaanneming of in samenwerking met Europese lidstaat; - Regionale organisaties: regionale landschappen, lokale afdelingen van Natuurpunt (incl. sociale werkplaats Natuur- en Landschapszorg), heemkundige kringen, kerkfabrieken; - Samenwerkingsverbanden en intercommunales (oa. Monumentenploegen IGO-Leuven, Intergemeentelijk Opbouwwerk Haviland); - Sociale tewerkstelling: sociaal economie bedrijven (oa. De Winning); - Andere: particuliere organisaties op de eigen site (vzw 's), onderaannemers of deskundigen en vrijwilligers. 	<p>Onderhoud van fonteinen, kiosken, pompen, (veld)kapellen, oorlogsmonumenten, grenspalen, delen van hoeses (duiventorens, duikers, inrijpoorten, hekken, daken), bakovens, oranjerieën en ijskelders.</p> <p>Andere werken, niet vermeld in de niet-limitatieve definitielijst van het enquêteformulier (o.b.v. BVR⁸. 14.04.2000 functiewijzigingen zonder stedenbouwkundige vergunning) zijn het onderhoud van begraafplaatsen (zerken) en (Duitse) kerkhoven, kloostermuren, ommegangen, molens, bruggetjes, forten, bunkers, kasteelparken, historische landschappen (rabatten, graften, vloeiveiden, hooilanden), het zichtbaar houden van schansen, getuigenheuvels en groeven, het vrijmaken van afvoerkanalen, het snoeien van geklasseerde bomen en de algemene opruiming van terreinen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Europa: Life, PDPO (Leader+), andere lidstaat als partner (bv. Duits kerkhof) - Vlaams Gewest: beheerpremies i.u.v. regelgeving Beschermd Monumenten en Landschappen o.b.v. goedgekeurd beheersplan (RWO), i.k.v. het landschapsplan i.u.v. het Landschapsdecreet (oa. groeves, schansen, getuigenheuvels), Landschapswacht, projecten plattelandsbeleid (VLM), ondersteuning landschapsteams van de regionale landschappen (RWO); - Zie ook http://www.onroerendergoed.be voor een overzicht van de premies die de Vlaamse overheid kan toekennen voor het onderhoud en/of de restauratie van beschermd onroerend erfgoed (onderhoudspremie - monumenten en stads- en dorpsgezichten / restauratiepremie - monumenten / premies voor beschermde landschappen / andere vormen van financiële steun bvb. fiscale aftrek voor werken aan een beschermd onroerend goed). - Provinciebesturen: eigen begroting i.k.v. eigen gebouwenonderhoud, diverse subsidies (bv. onderhoud van niet-erkend erfgoed, onderhoudspremie niet-beschermd waardevolle gebouwen, projectsteun inzake

⁸ BVR: Besluit van de Vlaamse Regering.

				<p>de ontsluiting van het erfgoed, projectsteun i.k.v. cultuurtoeristische ontwikkelingen zoals infrastructuur voor inrichting van musea of bezoekerscentra, projectsteun i.k.v. plattelandsbeleid, projectsteun 'oorlog en vrede in de Westhoek', bijdrage werking van de Monumentenploegen (IGO Leuven),</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gemeente- en stadsbesturen: eigen begroting i.k.v. eigen kerkfabrieken en heemkundige kringen, diverse subsidies (bv. herstellingen aan niet-erkende monumenten, private consolidatiewerken aan niet-erkend bouwkundig erfgoed), bijdrage werking van de Monumentenploegen (IGO Leuven) en de regionale landschappen; - Private sector: eigen omzet van particulieren en organisaties (vzw 's), middelen of premies van opdrachtgevers en doelgroepmedewerkers (bv. Monumentenploegen IGO Leuven). - Projecten zoals 'Dorp met toekomst' (organisatie: Landelijke Gilden en partners Cera, Vlaamse overheid, Nest, De Zondag, De Streekkrant/De Weekkrant).
	Regie:	<ul style="list-style-type: none"> - Provinciebesturen (oa. planning en kwaliteitsbewaking van Monumentenploegen IGO-Leuven); - Gemeente- en stadsbesturen (bv. groendienst, dienst patrimonium, erfgoedcel), vaak i.s.m. de kerkfabrieken; - Regionale organisaties: regionale landschappen, Natuurpunt; - Samenwerkingsverbanden en intercommunales (oa. Monumentenploegen IGO-Leuven); - Andere: particuliere organisaties en verenigingen, vrijwilligers. 	-	-
RRI	Opname:	<ul style="list-style-type: none"> - Vlaams Gewest: Vlaamse Landmaatschappij, Agentschap voor Natuur en Bos, NV de Scheepvaart; - Provinciebesturen en gerelateerde organisaties (oa. Toerisme Provincie Antwerpen, Toerisme Limburg); - Gemeente- en stadsbesturen; - Regionale organisaties: regionale landschappen, Natuurpunt; - Landbouwers: individueel en coöperatief (oa. Agro aanneming); - Samenwerkingsverbanden en intercommunales (oa. Westtoer); 	-	-

		<ul style="list-style-type: none"> - Sociaal economie bedrijven (oa. De Winning); - Andere: particulieren en lokale organisaties (oa. Vakantiegenoegens), vrijwilligers. 		
	Realisatie:	<ul style="list-style-type: none"> - Vlaams Gewest: Vlaamse Landmaatschappij, Agentschap voor Natuur en Bos, Administratie Waterwegen en Zeewezen; - Provinciebesturen (oa. provinciale groendomeinen in provincie Antwerpen, Strategische Projectenrealisatie Kempen). - Gemeente- en stadsbesturen (technische dienst, dienst wegenis, dienst openbare werken) in combinatie met uitbestedingen in onderaanneming; - Regionale organisaties: regionale landschappen, lokale afdelingen van Natuurpunt (incl. sociale werkplaats Natuur- en Landschapszorg); - Landbouwers: individueel en coöperatief (Landelijke Gilden en Boerenbond, Limburgs Steunpunt Rurale Ontwikkeling). - Samenwerkingsverbanden en intercommunales (oa. Westtoer, Route-Net en Intergemeentelijke Natuur- en Landschapsploegen van IGO-Leuven, Intergemeentelijk Opbouwwerk Haviland); - Sociale tewerkstelling: sociaal economie bedrijven (oa. vzw De Wroeter) sociale of beschutte werkplaatsen (oa. Blankedale); - Andere: toeristische federaties (vzv-kantoren), particulieren en organisaties, vrijwilligers. 	<p>Onderhoud van picknickplaatsen (huisjes, (rust)banken, (zwerf)afval verwijderen, vuilbakken ledigen, vervangingen), het toegankelijk of open houden van paden, lokale en bovenlokale wegen, routes en netwerken (knuppelpaden, kerkwegels, fiets- , ruiter- en wandelpaden, leerpaden, greenroads, mountainbikeroutes, jaagpaden), inclusief het onderhoud van de bedding of wegdek (putten opvullen, graskanten snoeien bermen maaien, steenpuin afvoeren) en het onderhoud van bebording (bewegwijzering, informatiepanelen, infoborden, startborden), het onderhoud van toeristische infrastructuur (kijkhutten, kijkwanden, kijktorens).</p> <p>Andere werken, niet vermeld in de niet-limitatieve definitielijst van het enquêteformulier, zijn het onderhoud van poortjes, brugjes, paaltjes, schuilhuisjes van De Lijn, het onderhoud van spuien, brandkranen en glasbollen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Europa: Life, PDPO (oa. werking LISRO vzw); - Vlaams Gewest: MiNa-werkers en bordjes i.k.v. samenwerkingsovereenkomst – cluster mobiliteit (LNE), Groenjobs, Nabijheiddiensten als bij Westtoer (beiden Werkgelegenheid), subsidiekader regulier onderhoud i.u.v. Natuurdecreet en het Reservatenbesluit, het Fietsfonds; - Provinciebesturen: eigen begroting i.k.v. eigen routes en netwerken, diverse subsidies (bv. projectsteun zoals parkrangers in Nationaal Park Hoge Kempen), bijdrage werking LISRO vzw, bijdrage werking van de Monumentenploegen (IGO Leuven) en de regionale landschappen, bijdrage werking Westtoer; - Gemeente- en stadsbesturen: eigen begroting i.k.v. eigen routes en paden, bijdrage werking LISRO vzw, bijdrage MiNa-werkers i.k.v. samenwerkingsovereenkomst; - Private sector: middelen of premies van opdrachtgevers en doelgroepmedewerkers (bv. Monumentenploegen IGO Leuven).
	Regie:	<ul style="list-style-type: none"> - Provinciebesturen - Gemeente- en stadsbesturen (technische dienst); - Regionale organisaties: regionale landschappen, Natuurpunt; - Samenwerkingsverbanden en intercommunales (oa. Westtoer). 	-	-

